MİMARLIK 404

GÜNDEM:
SAYILARA
İNDİRGENMİŞ
YAŞAMLAR

ANMA:
ATİLLA YÜCEL

YENİ
HAVALİMANINDAN
YENİ TÜRKİYE'YE
BAKMAK

TARİHİ
BETONARME
KÖPRÜLER
TEHLİKELİ Mİ?
MORANDI
KÖPRÜSÜ

KENTE 95
SANTİMDEN
BAKMAK

EAAE 2018
KONFERANSI

16. VENEDİK
MİMARLIK BİENALİ

4. İSTANBUL
TASARIM BİENALİ

EĞİTİM
MİMARİSİNDE
OKUL VE TOPLUM
İLİŞKİSİ

ANKARA'DA
KONUT ÜRETİMİ
SÜREKLİ ARTARKEN
RAKAMLAR
NE DİYOR?

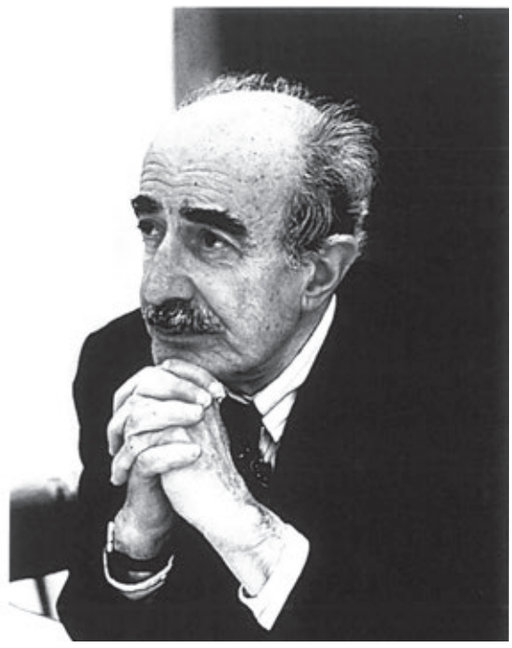
ZORUNLULUKTAN
ÖTE: ÜNİVERSİTE
YERLEŞKESİNİN
ERİŞİLEBİLİRLİĞİ

ISSN 1300-4212
04
9 771300 421208

Şevki Vanlı (1926-2008): Söylemsel ve Düşünsel Bir Mimarlığın Peşindeki Mimar

İnci Basa*

1992 yılı Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü sahibi Şevki Vanlı'yı kaybedişimizin üzerinden on yıl geçti. Vanlı ile yaptığı daha önce yayımlanmamış söyleşiyi bizlerle paylaşan yazar, Vanlı'nın mimari tasarım-söylem ilişkisine verdiği önemi vurgulayan düşüncelerini aktarıyor.

1. Şevki Vanlı

DÜŞÜNÜR VE MİMAR OLARAK ŞEVKİ VANLI

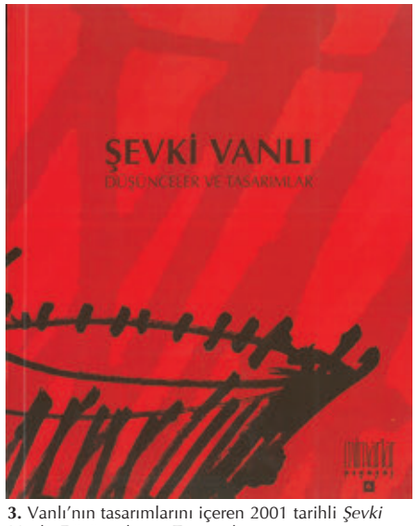
Şevki Vanlı Türkiye'de mimarlık mesleğine çok yönlü katkı sağlayan önemli bir düşünür ve mimar. Floransa Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi'ni 1954 yılında doktora derecesi ile bitiren Vanlı (1926, Konya-2008, Ankara), çağdaş Türk mimarlık kültürünün baş aktörlerinden biri olarak betimlenebilir.[1]

Tasarladığı yüzü aşkın bina ve kazandığı yarışma dereceleri kadar, onun "kaleme aldığı" ve onu "kaleme alan" metinler bu önemli rolün kendisine teslimini haklı çıkarır.[2] Otobiyografik eseri *Mimarlık Sevgilim* **(Resim 1)**, başlığının da güçlü vurgusuyla, mimarın özel yaşamının mesleğiyle nasıl iç içe geçtiğini göstermesi bakımından önemli bir kaynaktır. 2001 yılında basılan *Düşünceler ve Tasarımlar* **(Resim 2)** ise Şevki Vanlı'nın uzun yıllara yayılan mimari uygulamalarını aktarırken, kitabı derleyen Güven A. Sargın'ın da ima ettiği üzere, bu uygulamaları onları besleyen yapıcı söylemsel çerçeveden koparmayan, öz-eleştirel ve tartışmacı bir aktarım hedeflenmiştir.[3] **(Resim 3)** En yakın tarihli kitabı olan *Mimariden Konuşmak: Bilinmek İstenmeyen 20. Yüzyıl Türk Mimarlığı, Eleştirel Bakış*, Türk mimarlığının geçmiş yüzyıllardan taşıdığı geleneğin hangi nedenlerle yok sayıldığının sorgulanıp analitik bir eleştirinin geliştirildiği 3 ciltlik bir eserdir.[4]

İnci Basa
Doç. Dr., ODTÜ
Mimarlık Bölümü

2. Vanlı'nın 2000 tarihli otobiyografik eseri *Mimarlık Sevgilim*

3. Vanlı'nın tasarımlarını içeren 2001 tarihli *Şevki Vanlı: Düşünceler ve Tasarımlar*

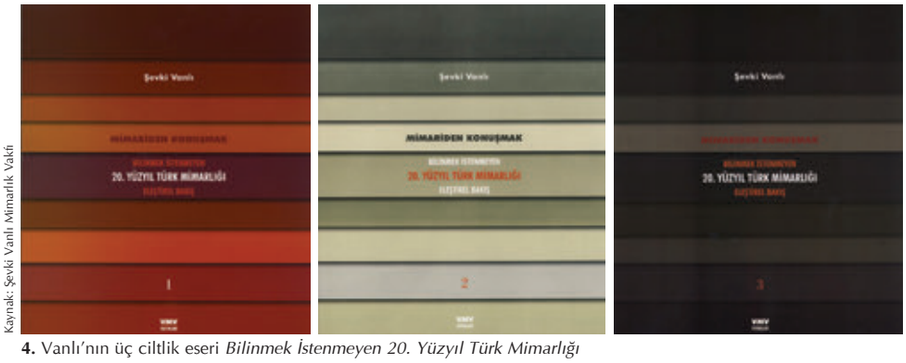
Türkiye'de mimarlığın kuramsal ve kültürel yapısını geliştirmeyi hedefleyen Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı'nın **(Resim 4)** kurucusu ve 1992 Ulusal Mimarlık Sergisi Büyük Sinan Ödülü sahibi Vanlı ile yaptığım ve aramızdan ayrılışının onuncu yılında okurları ortak etmek istediğim söyleşi, 20 Haziran 2002 yılında gerçekleşti. O dönemde yaptığım ve Türkiye'de modern mimarlığın gelişimini irdeleyen post-doktora çalışması kapsamında gerçekleştirdiğim bu söyleşiye, Vanlı'nın kurucusu olduğu, Türkiye'nin ilk uydu-kent denemesi Ankara OR-AN'da,[5] kendi tasarımı Orman Apartmanı'ndaki ofisi evsahipliği yaptı. **(Resim 5)**

TÜRK MİMARLIĞI ÜZERİNE BİR SÖYLEŞİ

Söyleşi -içeriği itibariyle- Şevki Vanlı'nın mimari tasarım anlayışını kendine özgü eleştirel üslubuyla aktardığı bir ortam sundu. Vanlı çağdaş ve nitelikli mimarlık yapıtlarının, ancak özgün ve söylemsel bir düşünselliğin ürünü olabileceğinin altını çizdi. Hiç şüphesiz, nitelikli mekânsal üretim mimarlıkta eğitimin, kuramın, araştırmanın, eleştirinin ve pratiğin önemli odak noktasıdır. Mimarlık disiplinini oluşturan bu bileşenler irdelendiğinde gözlemlenebilmektedir ki, bireyin gündelik yaşamına anlam katmayan "ikonik" projeler üretmenin ötesinde bir mimarlık anlayışını geliş-

tirmek için önemli bir çaba mevcuttur. Ancak, ekonomik ve sosyal bağlamların, dolayısıyla politikanın kaçınılmaz olarak önemli belirleyicilerden olduğu mekânsal üretim, çoğu kez örnek bir mimarlık ortamının ürünü olarak ortaya çıkamamaktadır. Böylesi bir ideal ortamın olamayacağı öngörüsüyle, "Mimarlıkta hangi değerler aracılığıyla nitelik aranacak?" sorusu sadece bu söyleşinin yapıldığı yılların veya öncesinin değil, günümüzün de cevap aranması gereken sorularından birisidir. Ülkemizde zaman zaman abartı ve rüküşlük, zaman zaman tarihten medet ummacılık ve taklitçilik; çoğu kez de sıradanlık, mimarlık ortamını hep bu değerlerin ne olabileceği konusunda uyanık kalmaya davet etmektedir. İşte bu çerçevede, Şevki Vanlı meslek yaşamı boyunca, yukarıda değinilen bileşenlerin, özellikle de pratiğin ve eleştirinin etkili bir öznesi olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'de mimarlık kültürünü doğru zeminde tutabilmek ve sürdürülebilirliğini sağlamak için emek veren bir mimar ve düşünür olan Vanlı, bu söyleşi aracılığıyla mimari tasarımda hangi tutumların bu zemini tesis edip sağlamlaştıracağına dair güçlü ipuçları sunmaktadır. Bunu yaparken, nelerin bertaraf edilmesi gerektiği yönünde de eleştirel bir pozisyon geliştirmektedir. Vanlı söyleşisinin Türkiye'nin mimarlık kültürüne önemli bir katkısı, bu konuşmada mimari tasarımın söylemsel ve düşünsel boyutlarının nitelikli mekânsal üretimin olmazsa olmazı olarak saptanmasıdır. Vanlı'nın bu saptaması, söyleşinin eşzamanlı olarak hem Türkiye'nin tarihyazım çalışmalarıyla diri tutulan mimarlık belleğine hem de bugününe dair mimari tartışmalarına ve pratiğine argümanlar sunmaktadır. Başka bir deyişle Vanlı'nın dile getirdiği düşünceleri mimarlıkta güncel uzanımları barındıran bir tarihsel kavrayış olarak görülebilir. Şevki Vanlı cevaplarında kültür, teknoloji, mimari biçim, bağlam, söylem ve mimarın rolü gibi olgulara ağırlıklı olarak yer vermekte ve mimarlık üzerine düşünen herkesi bu olguları yeni açılımlarla tekrar araştırmaya kışkırtmaktadır.

Erken Cumhuriyet döneminde, Türkiye'deki mimarlık pratiğine yön veren yabancı mimarlar üzerine odaklanılmasının planlandığı söyleşi, mimarın heyecanlı, sıra dışı ve akıcı üslubunun götürdüğü noktalara doğru uzandı. Vanlı ile 2006 yılında bir söyleşi yapan Gökçeçiçek Savaşır'ın da işaret ettiği gibi,[6] hakkında bir "sevgiliden" konuşur gibi konuştuğu ve hararetle savunduğu ilerici mimarlık anlayışını çekincesizce aktardığı bu söyleşi, hem söyleşiyi gerçekleştirenin sahip olduğu bir ayrıcalığa hem de usta mimarın düşünsel yoğunluğunu yeni kuşağa aktarma sorumluluğuna dönüştü. Neredeyse mimarlığa olduğu kadar Ankara'ya tutkusuyla da bilinen Şevki Vanlı'nın, Cumhuriyetin kuruluşunu izleyen yıllarda Ankara'nın yabancı mimarlar eliyle oluşturulan mimari dokusu üzerinde yoğunlaşan eleştirileri adeta sivri birer ok niteliğindeydi. Başta, kasvetli yapılarıyla Türk mimarlığına kötülük yaptığını savunduğu Clemenz Holzmeister ve Ankara'yı eksik bir kentsel öngörüyle tasarladığını söylediği Hermann Jansen olmak üzere, yabancı mimarların / şehircilerin arkalarında olumsuz etkiler bıraktıklarını iddia etti. O dönemin Türk mimarlık kültürünün etkili ismi Sedad Hakkı Eldem de yapılarına yönelik olarak, "bunlarda taşıma mı var tasarım mı var", sorusuyla bu eleştirilerden fazlasıyla nasibini aldı. Vanlı altını çizerek vurguladı: "Mimari tasarım söylemsel olmalıdır; tasarımın bir düşünsel temeli olmalıdır."[7] Bu söyleşi gerçekleştiğinde 76 yaşındaydı ve düşünceyle, kavramlarla beslenen nitelikli bir mimarlığa duyduğu tükenmeyen heyecanı her cümlesine yansıyordu.

Kaynak: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı

4. Vanlı'nın üç ciltlik eseri *Bilinmeyen İstenmeyen 20. Yüzyıl Türk Mimarlığı*

5. Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları'nın, sırasıyla, Suna Güven, Ali Cengizkan ve Serpil Özaloğlu tarafından Türkçeye kazandırılan üç önemli eseri

Söyleşi yukarıda belirtildiği gibi tarihsel bir perspektifle, Türkiye'deki mimarlık pratiğine yön veren yabancı mimarlara odaklanmayı hedeflemekteydi. Türkiye'de hem mimarlık kültürünün oluşumunu hem de mekânsal biçimlenmeyi etkileyen, ayrıca ana akım mimarlık tarihi yazımında Türkiye'yi modern mimarlıkla tanıştırdığı kabul edilen bu mimarlar üzerine, moderniteye sadık duruşuyla bilinen Şevki Vanlı'nın yorumlarını almak yeni tartışma ortamları yaratmak anlamına gelecekti. Nitekim aşağıda soru-cevap şeklinde dökümü verilen söyleşi, mimarlık tarihini mimarlık pratiği ile ilişkilendiren, eleştirinin de içine girmesiyle daha da dinamikleşen bir içeriği inşa etti.

Basa: Erken Cumhuriyet döneminde Türk mimarlık eğitimi ve pratiğine güçlü etkiler yapan yabancı mimarlar üzerine görüşleriniz nelerdir? [Vanlı, bu soruya önemli Türk mimarları Sedad Hakkı Eldem ve Emin Onat üzerine görüşlerini katarak yanıt veriyor.]
Vanlı: Türkiye'de mimarlık eğitimine dört mimar egemen olmuştur: Paul Bonatz, Clemenz Holzmeister, Sedad Hakkı Eldem ve Emin Onat. Sedad Hakkı aslında Alman asıllı mimarlarla mimarlık anlayışı anlamında anlaşmış değildi ama ortaklıklar bakımından onlarla anlaşmıştı. Onat'ın insanlarla ilişkisi iyiydi ve bu ilişkiyi kuran Onat'tı. Ben dışarıdan konuşuyorum,

Kaynak: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı

6. 1992 tarihli Orman Apartmanı projesi, OR-AN Ankara

Kaynak: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı

7. 1988 tarihli Gölbaşı İhracatçılar Birliği Sosyal Tesisleri projesi, Ankara

aralarında olmadım ama ürettikleri yapılardan onları takip ediyordum. [Söze yabancı mimarlardan önce Sedad Hakkı Eldem eleştirisi ile başlamayı yeğleyerek] Sedad Bey bir numara olmak istiyordu. Onun, "Türk mimarisi", "milli mimari", "Türkiye" demesi sonradandır. O başka meslekte olsaydı, orada da bir şey yapardı; temelde "ihtilalciydi". Mesela ilk Türk dergisi *Arkitekt* çıktığında, o dönemin mimarlarıyla mutabık olmadığı halde ilk başyazıyı o yazıyor. O dönemin Türk modernistleri de Avrupalı modernistleri de, 20'ler için konuşuyorum, hepsi klasik eğitim görmüşlerdir. Le Corbusier de klasik eğitim görmüştür, bunun etkileri onda da sürüyor aslında. Dönemin yeniliklerinin içinde klasisizme ait şeyler var. Sedad Bey de bunu atamamıştır, niye atamamıştır acaba? Kendisi iyi yetişmiş, çok çalışıyor, becerikli de; ama 40'larda yaptığı hataları neden yapıyor? Bunun en güzel örneklerinden biri Ankara'daki Fen Fakültesi; sorunlu binalar bana kalırsa. Klasisizmin bütün kuralları var, yinelemeler var, köşeyi dönüyor, yine aynı yinelemeler var, bir daha dönüyor, yine aynıları var... 60'larda yaptığı Akbank binasında da o var. Modern yapıyorum diyerek bunları yapıyor. Modern mimarinin içinde elbette klasisizm belli bir şekilde devam ediyor ama Sedad Bey onun dışına çıkmıyor hiç. Yalılarda da aynı şey; 70'lere kadar, yani Uşaklıgil'e kadar, bu böyle. "Tasarım" var mı bunlarda yoksa "taşıma" mı var? Uşaklıgil için daha modern diyorlar; aslında, modernist filan değil. Mesela, Türk çatı formu kurmaya çalışmış, ama bu çatı formu birinci kata, yani oturduğu kata, uymuyor; onun altındaki kata, zemine uygun bir çatı. Ben çok yadırgıyorum bunları. Bir binanın mimarisi plandan görünür, planları hep klasik...[8] [Ve söz, Vanlı'ya göre "Türk mimarlığına büyük kötülük yapmış" Holzmeister'e ve onun "yorgun mimarisine" geliyor.] Örneğin, Holzmeister Türk mimarlığına büyük kötülük yapmış bir mimardır. Avrupa'daki yapıları fena değildir ama Türkiye'deki yapıları -Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Köşk gibi bir iki binası biraz hariç sayılabilir- yorgun mimaridir. Otoriter rejimlerin ve yönetimlerin, halkı etkilemek için yaptığı abartmaları onun binalarında görebiliriz.

["Mimar ilerici olacak, tutuk olmayacak, geleceğe yönelik olacak" diyor ve başkentte 30'larda yabancı mimarlarca yapılan idari binalar için "karanlık, asık suratlı, kasvetli" benzetmesi yapıyor.]

Basa: Yabancı mimarlar Türkiye'deki siyasal ortamı böyle yorumlamış olabilirler mi?

Vanlı: Evet var öyle bir şey, ama eğer öyle yorumlamışlarsa o da bir suç; çünkü Türkiye'yi hiç anlamamışlar demektir. 30'larda çağdaş ve modern olmak isteyen Türkiye Cumhuriyeti'ne, bir millete, yapılan ayıptır. Çağdaş, modern bir ev isteyen bir müşteriye, "yok sen çağdaş olamazsın ben sana bu kadarını yaparım yeter, bu daha tutarlıdır" demek olmaz. Mimar ilerici olacak, tutuk olmayacak, geleceğe yönelik olacak. Yazık olmuş. Dünyada yeni bir yönetim merkezi, bir başkent kurmak isteyen, Atatürk ve arkadaşlarına layık değilmiş bu mimarlar. Bu parasız pulsuz millet neler çekmiş bu binaları yapmak için. Binalar karanlık, asık suratlı, kasvetli; planlarından da belli, hep şema binalar. Yeni bir çalışma düzeni, yeni bir espri aranmamış; Milli Savunma Bakanlığı'nın şeması da aynı, Askeri Okul'un şeması da aynı; hepsinde ortada avlu. Hatta öylesine fena ki, Milli Savunma Bakanlığı binasının cephesindeki inişler çıkışlar, Sağlık Bakanlığı ve Ordu Evi binalarında da var. Olur mu? Biri bakanlık, biri otel! Yani olacak şey değil.

["Adam gibi adam" tanımlamasıyla Ernst Egli ve Bruno Taut'u ayrı bir yere koyuyor.]

Basa: Dönemin Türkiyesinde "onlarsız" bir seçenek olabilir miydi?

Vanlı: Elbette. Bruno Taut bunu yapmazdı mesela; Ernst Egli de yapmadı. Egli gerek hoca, gerek profesyonel olarak canla başla çalışmış. Akademiyi modernleştirmeye çabalamış ama 1936'da akademiden atmışlar. Paul Bonatz da Türk mimarlığına kötülük etmiştir; Saraçoğlu Evleri çok sorunludur. En sıradan ev mimarisi kitaplarına bakın, apartman planı

diye o tip planları görürsünüz zaten, daha kötüsünü değil. Orada ne bir toplu düzen, ne de bir yerleşim tasarımı var, sıra sıra dizilmiş evler...

Basa: O zamanın parasıyla çok büyük bir kaynak aktarılmış.
Vanlı: Tabii. Zaten Ankara planını yapan Hermann Jansen de bir sorun. Çok aleyhinde olduğumu söyleyebilirim. Neymiş, Jansen nüfus ne kadar olur diye sormuş da; 300.000 denmiş, yanılmışız, bütün kabahat bizdeymiş! Böyle iş olmaz. Türkiye'nin bütün illerinin İller Bankası'ndan şehircilik projesini alıp, evvela nüfusu tahmin etmesi gerekirdi. Siz, sahip olduğunuz şehircilik bilgisiyle, o ülkedeki nüfus artışını, o bölgedeki nüfus kaymalarını, istihdam gelişmelerini inceleyeceksiniz. Jansen öyle yaptı da bizimkiler hayır dediyse onu bilemem, ama hiç sanmam. Jansen şimdiki Tandoğan Meydanı'na havaalanı koymuş. İstanbul o zamanlar Avrupa'nın dördüncü şehriymiş: Londra, Paris, Viyana, İstanbul. Ne Roma ne Madrid... Yani koca bir imparatorluktan küçülüyoruz. Elbette göçler olacak, farklı gelişmeler olacak. Herkesin methettiği, üzerine tezler hazırladığı Başbakanlığın önündeki o iki karış yol örneğin... Neymiş efendim, Güvenpark'tan başlıyormuş da bilmem nereye kadar gidiyormuş da, gidiyor da duvara saplanıyor! Böyle ticari olacağı belli bir yolun yanına kamu binalarını, bakanlıkları koyarsan, bir de arasından yollar geçirirsen ne olur? Böyle bir yol düzeniyle kurulmuş şehir olur mu? Ne sanayi yeri belli, ne ticaret yeri, ne hükümet merkezi belli. Bunlarla da bitmiyor. Evvela Ankara için yer seçimi yanlış! Ankara'nın düzlükleri varken tepelere yaslanmanın gereği var mı? [Almanların tasarım konusunda yeteneklerini sorgularken bir parantez açıyor ve Martin Elsaesser'e değiniyor.] Ulus'taki Sümerbank'ın mimarı Martin Elsaesser'i niye kaçırmışlar diye çok üzülürüm hep; çünkü mükemmel bir mimar. Egli dayanmış biraz; helal olsun, iyi ki de dayanmış! Bu arada Almanların tasarım konusunda ne kadar yeteneksiz olduklarını da söyleyeyim. Ankara'da Devlet Demiryolları binası, buna istasyonu da katabiliriz; bu yapılar Alman tesirinde ama bize gelen Almanların yaptıklarından çok daha iyi. Ne kadar yanlış yolda da olsa, insan yetenekliyse yapıyor bir şeyler tabii. Bir de 30'ların modernistleri var Türkiye'de; yedi kişi kadarlar, Seyfi Arkan ve Şevki Balmumcu var aralarında. Balmumcu'nun Sergievini tiyatro yapmak faciası inanılacak şey değil. Yahu duvarlarından mı faydalanacaksın? Daha da pahalıya mal olur. Niye bozuyorsun onu; çünkü düşman moderne! Eskiden, abartıyorlar bu binayı diye düşünürken, şimdi mükemmel bir bina olduğunu kabul ediyorum. Çünkü yarışmaya katılan diğer projeleri araştırdım, hepsinden daha iyi. Diyorlar ki Türk mimarisi neo-klasikti, sonra modern oldu, sonra tekrar milli oldu vs. Hayır, yanlış; modern 30'larda başladı ve bugüne kadar devam ediyor.

Basa: Yani yapılan dönemsel sınıflandırmaya katılmıyorsunuz, I. Ulusal, II. Ulusal...
Vanlı: Birinciye katılıyorum, çünkü alternatif yok. Getirmişler o yabancıları da; Mongeri mesela, Art Nouveau'yu filan cambazlıkla yorumluyor, ama bunlar çok yanlış; devşirip bizdekilerle harman yapıyorlar. Bizde de üç beş kimlik- arayıcılar vardı; Vedat

Kaynak: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı

8. 1966 tarihli Tandoğan Öğrenci Yurdu projesi, Ankara.

Tek, Kemalettin bey gibi ama hiçbir yere varamazlardı, varamadılar da.

Basa: Türkiye'de 50'lerdeki mimarlık ortamını nasıl yorumlarsınız?
Vanlı: Türkiye'de 50'lerden sonra yapılan cam kutulara, Emek İşhanı gibi, ben çok kızardım. Ben rasyonel mimariye öğrenciyken de inanmazdım. Ona karşı tavır alanlardandım. Hep de öyle oldum, hâlâ da öyleyim; ama şimdi bakıyorum ki rasyonel mimari bir çözüm. Yani Türkiye'deki mimarlık ortamında, rasyonel yani akılcı mimariden başkası yapılamaz; o bir kurtuluş. Öbürü hem yetenek ister hem daha fazla bilgi ister; düşünsel hazırlık ister. Ben sınıra kadar deniyorum ama doğrusu epeyce bir hazırlığım var. Bir dönem Enver Tokay, yanında Behruz Çinici, Hayati Tabanlıoğlu, İlhan Tayman vs var; bütün bu grup Türkiye'ye hizmet vermiştir. Biz rasyonel mimari disiplininin dışında da mimarız diyebilmek için başka işler de yapmışlardır ama bunlar iyi rasyonalistlerdi. Ben Tokay'ı bu işin baş aktörü ilan ediyorum. Hani Arkan da otuzların tartışmasız baş aktörü idi. Bence onlar Türkiye için iyi bir ekipti ve mühendis de yetiştiren Teknik Üniversite dayanışması içindeydi.[9] İtiraf etmek lazım ki, adil değillerdi fakat mimariyi seviyorlardı ve doğru yoldaydılar. Mesela Tokay'ın bir duyarlılığı vardı; rasyonalist olmak kesinlikle duyarsız olmak anlamına gelmiyordu.

Basa: Biraz daha günümüze yaklaşırsak, mimarlığı nasıl değerlendiriyorsunuz?
Vanlı: Evvela bir tasarımın bir söyleme ait olması lazım, ben buna inanıyorum. Eskrim de yapsanız onun bile bir stili var. Yok, Alman şöyle yapar, Fransız böyle yapar... Her şeyin bir düşünsel temeli olması lazım. Türk insanının düşünsel temeli eksik, her şeyde, sanatta da eksik. Bu düşünsel temel olmadan, anlayarak yapmak mümkün olmaz, ancak benzeterek yapılabilir. Bizim ilerici olmak isteyen mimarlar nasıl ileri mimariye ulaşacaklarını bilmedikleri için

dünyadaki ilericilerin ne yaptıklarıyla ilgileniyorlar. Normal bir şey bu. Yalnız, koca bir tarihi bırakıp da onun bir parçasıyla ilgilenirseniz, onu kopya edersiniz, olur mu? Tarih o kadar güzel, o kadar zengin bir şey ki, bugüne kadar devam etmiş; hatta gelecek de tarih sayılabilir. Bu büyük havuz içinde çok zenginlikler bulursunuz. Gerici olacağınız varsa da ondan öteye bir şeyler yaparsınız. Ama siz yabancılardan öğreneyim derseniz, taklit olur; çünkü onun niye öyle yaptığını bilmiyorsunuz, anlamakla uğraşmak istemiyorsunuz. "Aaa boruları ne güzel bükmüş, kontrast yaratmış vs, ben de yapayım" diyor ve yapıyorlar da. Bugün hoş şeyler de yapılıyor ama benim şüphem var, anlayarak mı yapıyorlar, benzeterek mi, yoksa tamamen bir taklit mi...

[Mimari tasarımda teknolojiye ve kültüre dayalı iki temel yaklaşımın varlığının altını çizerken, kültürel olandan yana tarafını belirliyor]
Basa: Mimari tasarımda düşünsel temel konusunu açabilir miyiz?
Vanlı: Diyorum ki, dünyada bir teknoloji destekli tasarımlar var, İkiz Kuleler'den tutun da Gehry tasarımlarına kadar. Bir de Latin grubu var, yani kültüre dayananlar. Örneğin, Rossi eski güzelliklerin birikimleri bu çağa taşımaya çalışmış. Deneysel bir çaba yani, o yakamaz da ateşi, başkası yakar; ben şimdi o kültürün lezzetini tatmak istemeyene, buna hazır olmayana anlatamıyorum elbette. Belki düşünerek, kelimeleri seçerek yazarsam anlatabilirim diye düşünüyorum. O Latin çizgisi bana çok ilginç geliyor, biraz Meksika, biraz İspanya, biraz İtalya var içinde. Ben orada okuduğum için değil, ama belki de onun içindir bilemiyorum! Ben onların taraflısı değilim ama bir yerlere gitmek istersem oralara gidiyorum doğrusu. Fransızlar biraz ortada kalmış durumda ama daha çok teknolojiye kaymışlardır. Mesela Pompidou teknolojiden çıkmadır. İstanbul'da Ankara'da da onlara özenenlerin hepsi teknoloji mimarlığına kaçıyorlar. [Teknoloji mimarlığını kastederek] Benim bir kuşkum var orada. Kültüre dayanan mimarlığı ise altyapı olmadan anlamak, yapmak ve yararlanmak mümkün değil. Teknolojide kültüre ihtiyaç yok; pratik o. Geçen gün, futbol maçı seyrediyordum, bayılırım ben futbola. O stadyumlarda, özellikle uzak doğu stadyumlarındaki numaralar bana biraz garip geliyor. Gerçi ben de formdan çok hoşlanan bir insanım ama formda bir tek inşaatın teknik üstünlüğü yaygarası koparmak fazla gibi geliyor bana. Kültürel altyapı filan dediğimizde de İngiliz, Amerikan, Anglosakson yayınlar var ya, onlar okunuyor. Halbuki bir Mısır mimarisinin bile hâlâ söylediği şeyler var. İşte, mimarlık tarihinin, mezar dahi olsa, en güzel formlarından biri piramittir gibi geliyor bana. Form dediğin öyle olur. Hiçbir yan eklemeye ihtiyacı olmadan pırıl pırıldır, kendine yeterlidir. Prizmaların gücü orada, kendine yeter bir form; yani illa ki çok değişik bir şey olamadığı halde, Mies'in dediği gibi, "bu yeter". Ama bizde, mesela, prizma kullanıyor ama gidip üzerine bir şeyler yapıştırılıyor. Bu ne demek; mimar hiçbir şey anlamamış demek. Ben bunları dayanamayıp yazdım; bu kadar acemice iş olmaz, Türkiye'de çok acemice iş yapılıyor. Yarım daire yapıyorlar örneğin; insanın bulduğu en güzel formlardan; sonra, o güzelliğe bir şeyler yapıştırıp mahvediyorlar.

[Sohbeti bititirirken tasarımda söylemselliğin altını yine çiziyor.]
Basa: Son olarak vurgulamak istediğiniz birşey var mı?
Vanlı: Gerçekten bütün dürtüler, bütün söylemler, her şey bir hamurun parçası olmalı. Söylem elbette müstakil bir şey olamaz ama özünü kaybetmeyecek. Hem özünü kaybetmemesi hem de genel bir hamurun parçası olması lazım. Tarih de öyle, gelecek için düşünceler de öyle. Bunlardan birini seçip tasarımda onu anlatmak da enteresan, ama zor bir şey.

BİTİRİRKEN

Mimarlığın sürekli bir değişim içinde olduğu varsayımıyla, Vanlı'nın yorumlarını erken 2000'ler, yani bu söyleşinin gerçekleştiği dönemin bağlamsallığında değerlendirmek doğru olacaktır. Ancak, çevresel / sosyal / kültürel sürdürülebilirlik, mültecilerin barınması, iktidar-mimarlık ilişkileri, çarpık bir tarihselci temsil, sosyal adaletsiz kentleşme gibi bugünün mimarlık tartışmalarını etrafında toplayan farklı olgular ve sorunsallar düşünüldüğünde, Vanlı'nın, mimarlığı sosyo-kültürel bir üretim olarak gören ve mimarı ilerici ve geleceğe yönelik olarak tasavvur eden anlayışının bu gündeme de katkı sağlayacağı kanaatindeyim.

Yukarıda aktarılan söyleşinin, Şevki Vanlı'nın aramızdan ayrılışının onuncu yılında okurla paylaşımındaki amaç, mimarın çağdaş mimarlık kültürüne ve eylemine ilişkin düşüncelerini yarım aşırı aşkın süreyle cömertçe aktardığı ortama alçak gönüllü bir katkı sağlamaktır. Aktif ve üretken kimliği göz önünde bulundurulduğunda, Vanlı'nın bu satırlarda dile gelen fikirleri belki de ilk kez burada gün ışığına çıkmıyor saptamasını yapmak olasıdır. Ancak, burada, mimarın heyecanla ve samimiyetle yansıttığı eğilimleri ve tepkileri, tasarımın düşünsel boyutu üzerine vurgusu ve her tasarımın sahip olması gerektiğini savunduğu söylemsel güç, onun tasarımcı / kuramcı duruşunu akıcı bir konuşmanın doğallığı içinde temsil etmektedir. İlgi çekici bir nokta, moderniteye sıkı sıkı bağlı olmasıyla bilinen bu ustanın, kültür ve teknolojiyi mimari tasarımın iki önemli bileşeni olarak işaret ederken, ağırlığını kültürden yana koymasıdır. Sözünü ve düşüncesini esirgemeyen Vanlı, söylemsel ve düşünsel bir mimarlığın peşinde bir mimar olarak, Türk mimarlık kültürünün seçkin inşacılarındandır. ❖

NOTLAR
1. Ali Cengizkan 2008 yılında *Mimarlık* dergisinde (sayı: 343) Vanlı için "Mimarlar Odası Büyük Ödülü sahibi Şevki Vanlı için…." başlıklı bir anma yazısı kaleme almıştır.
2. *Yapı, Arredamento Mimarlık* ve *Mimarlık* dergilerinde yayımlanan elliyi aşkın makalesi ve *Mimarlık Sevgilim* (2000), *Şevki Vanlı: Düşünceler ve Tasarımlar* (2001) ve *Mimariden Konuşmak* (2006) başlıklı kitapları onu mimarlık ortamını besleyen bir düşünür olarak öne çıkarmaktadır.
3. Sargın, Güven A. (der.), 2001, **Şevki Vanlı: Düşünceler ve Tasarımlar**, Mimarlar Derneği 1927 Yayınları, Ankara, s. 5.
4. *Mimariden Konuşmak* eseri üzerine Aydan Balamir ve Serpil Özaloğlu'nun gerçekleştirdikleri 2007 tarihli söyleşide Vanlı, "Kültürel ortam oluşturmaya çalışalım istedim [...] kendimizi ve geleneğimizi yanlış yerde arıyoruz." demektedir. "Şevki Vanlı ile Söyleşi 'Karşımdaki konuşmadığı için yazmak zorundaydım'", www.boyutpedia.com/1981/67170/sevki-vanli-ile-soylesi-karsimdaki-konusmadigi-icin-yazmak-zorundaydim [Erişim: 16.10.2018]
5. Tekeli, İlhan, 2008, "Tanıdığım Yönleriyle Şevki Vanlı", **Mimarlık**, sayı:344.
6. Savaşır, Gökçeçiçek, 2008, "Şevki Vanlı'nın Ardından Düşün(ün)/ce", **Mimarlık**, sayı:344.
7. 20 Haziran 2002 yılında gerçekleşen, makalenin konusu olan söyleşiden.
8. Vanlı bu söyleşi sırasında, "Bir de Taşlık Kahvesi meselesi var" diyor ve ekliyor "Türk mimarları buradaki oltayı yutmuşlardır; yok Türk mimarlığının simgesi, yok 20. yüzyılın simgesi… Aldılar yalıyı tepeye oturttular, bu bir; olur mu böyle şey? İkincisi, birkaç kat büyüttüler. Dev gibi bir kabuk, içinde bir şey yok. Tüm sandalyeler küçücük kalmış; çünkü bütün pencere oranları sedir için yapılmış. Bu kabul edilemez! Ahşap binayı betonarmeyle ahşaba benzeterek yapmak da kabul edilemez! O kadar nakletmiş ki, bir de yetinmeyip saçak takmış; o saçağın altı da dolu, kapalı yani; mimariye saldırmak gibi bir şey. Baştan aşağı, milli mimarinin nasıl kof bir şey olduğunun ve nasıl tutarsız olduğunun günah çıkarmasıdır bu bina."
9. Vanlı yine bu söyleşi sırasında, "50'lerde tüm devlet dairelerinde baskındılar; proje bürosu işleri onlara verir, bizim yüzümüze bakmazdı!" diyerek o yıllara dönük samimi bir yakınmasını dile getiriyor.